

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a komparatistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Markéty K u c h a ř o v é

Karel Teige, Jan Mukařovský a Bohuslav Brouk jako teoretikové surrealismu Surrealistický objekt v reflexích českých teoretiků

Jako téma své diplomové práce zvolila Markéta Kuchařová „surrealistický objekt“ v umělecko-teoretickém uvažování Karla Teigeho, Jana Mukařovského a Bohuslava Brouka. Teorie surrealistického objektu zaujímá v estetice i umělecké praxi českého surrealismu zvláštní význam. Nejen, že v dubnu 1935 přednesl André Breton během své pražské návštěvy také přednášku o *krizi objektu*, kterou interpretoval jako krizi skutečnosti, surrealistický objekt se v té době stal zároveň synonymem pokusu „o rekonstrukci reality“. Kromě toho má teorie objektu pro český surrealismus zároveň specificky umělecko-antropologický dosah.

Markéta Kuchařová se v první kapitole své práce zabývá nejdříve základními pojmy Bretonovy teorie surrealismu jako „objektivní náhoda“, „vnitřní model“, „krize objektu“ a „nalezený objekt“, „křečovitá krása“, ale také Dalího „paranoicko-kritickou metodou“, aby se v následující druhé kapitole zaměřila na reflexi „surrealistické předmětnosti“ v umělecko-estetickém uvažování Jana Mukařovského. Třetí kapitola je věnována Broukovým psychoanalyticky inspirovaným výkladům surrealistické obraz(otvor)nosti a ve čtvrté kapitole pojednává Markéta Kuchařová o koncepci surrealistické imaginace v uvažování Karla Teigeho. Ačkoliv je Teige uveden v názvu práce, zcela logicky, na prvním místě, zabývá se jím autorka velmi stručně až v poslední kapitole.

V kapitole, v níž Markéta Kuchařová sleduje Mukařovského teorií znaku/věci, záměrnosti/nezáměrnosti v estetice a poetice surrealismu, vychází především z Mukařovského sémantického rozboru Nezvalova *Absolutního hrobaře* a z jeho interpretací reflexe skutečnosti v surrealismu Štyrského a Toyen. Pokud jde o teorii surrealistického objektu, mohla se autorka, a dokonce měla, z a m ě ř i t na samotné Nezvalovy výklady. I přes Nezvalovu skepsi k teoretizování, jsou jeho texty, vzniklé u příležitosti výstav Štyrského a Toyen, zajímavým dokladem snahy a teoretické i poetologické uchopení „objektu“. Když chtěl Nezval v textu pro katalog *První výstavy skupiny surrealistů v ČSR (1935), Systematické zkoumání skutečnosti rekonstrukcí objektu, halucinace a iluse*, postihnout a vyjádřit to, co vnášejí čeští surrealisté do surrealismu, soustředil se právě na jejich pojetí surrealistického objektu (a objektů). Do popředí Nezvalova uvažování se zde dostává dialektika subjektivního

a objektivního, iluze a reality, snu a skutečnosti, viditelného a neviditelného, vědomí a nevědomí. Navíc mají tyto Nezvalovy úvahy dosah pro jeho vlastní básnickou „praxi“ a jsou dalším výrazem jeho přesvědčení o koexistenci dvou světů: suverénního světa poezie a světa skutečnosti. To, na čem záleží, je vidění světa prismatickým tvůrčí fantazie.

Ve třetí kapitole sleduje Markéta Kuchařová Broukovo pokusy o teoretické uchopení základních surrealistických pojmů a konceptů. Jistě: Bohuslav Brouk nebyl pouze autorem kuriózních a provokativních článků, které pobuřovaly ve třicátých letech, jak byl celá desetiletí vnímán. Jeho – jakkoliv na první pohled provokativní a „křiklavá“ – teze o vztahu autoerotiky a tvoření, které Markéta Kuchařová věnuje pozornost, je příkladem nekonvenčního pokusu o objasnění narcistického pudového základu literární a umělecké tvorby vůbec. Pro teorii surrealismu je tato teze zajímavá již proto, že autoerotismus znamená mj. neutralizaci nebo přímo zrušení dichotomie subjektu a objektu specifickým zdůrazněním zvláštní pozice (tvořícího) subjektu. Tím je však na druhé straně doslova obnažena nestabilita a fragilnost moderní identity, která už nemá žádný „protějšek“. Autoerotické gesto řady literárních textů právě tuto „krizi“ pozice autora/autorky demonstruje. Kromě toho patří k podstatným rysům Broukovo osobnosti, že si i přes dočasnou identifikaci s postuláty levicové avantgardy zachovával odstup od jakýchkoliv forem ideologického dogmatismu. Stejně tak ovšem i jeho schopnost kritické sebereflexe, která autorskému subjektu zaručuje určitý odstup k vlastním, provokativně vyhoceným soudům a názorům. Tímto postojem a obranou individualismu měl Brouk patrně nejbližší k Jindřichu Štyrskému.

Je překvapující, jak jsem zmínil již na začátku, že ačkoliv je jméno Karla Teigeho uvedeno v titulu práce hned na prvním místě, je mu věnována až poslední, čtvrtá část práce, v níž je teorie „surrealistické obraznosti“ této klíčové postavy teorie nejen českého surrealismu, ale české avantgardy vůbec, shrnuta na pouhých pět stránek. Tato kapitola představuje vůbec nejslabší část předkládané diplomové práce. Markéta Kuchařová vychází z Teigovy stati *Úvod do moderního malířství* (1935), svůj výklad však měla, vzhledem k tématu celé práce, opřít mnohem spíše o Teigova umělecko-esteticky a problémově hutná pojednání *Od artificialismu k surrealismu* (doslov k monografii *Štyrský a Toyen*, 1938; in: Karel Teige: *Zápasy o smysl moderní tvorby. Studie z třicátých let*, s. 650) a především o důležité pojednání *Vnitřní model* (1945), již vzhledem k okolnosti, že se Bretonovou teorií vnitřního modelu zabývá v první části své práce. Teigovo pojetí vnitřního modelu zaujímá v jeho umělecko-teoretickém uvažování tak významnou pozici proto, že Teige v průběhu třicátých a čtyřicátých let stále znovu promýšlel, upřesňoval, vymezoval a nově definoval *vnitřní model* jako primárně psychický fenomén, tvořící ovšem podstatu „imaginativního principu“ moderního umění, jehož smysl spatřoval Teige v uskutečnění syntézy básnické myšlenky a života. *Vnitřní model* tvoří jádro Teigovy koncepce „fantastického umění“, kterou chtěl v první polovině 40. let

rozvinout do rozsáhlé monografické práce. V prvotní podobě Teige princip *vnitřního modelu* promýšlel, i když jej nazýval jinak, již ve dvacátých letech 20. století.

S tím souvisí i další výtky: přestože titul práce avizuje sledování reflexí základních pojmů surrealismu – dokonce explicitně teorie *surrealistického objektu* – u českých teoretiků, zabírá bezmála třetina práce deskripce Bretonových a Dalího pojmů francouzského surrealismu. Tak v práci vzniká nápadná disproporce vzhledem k původnímu, v titulu ohlašovanému záměru a cíli. Negativním důsledkem je právě velmi provizorní poslední kapitola, věnovaná uvažování Karla Teigehe, jež měla být nepochybně kapitolou centrální.

I přes tyto deficity doporučuji diplomovou práci Markéty Kuchařové k obhajobě a navrhuji hodnocení mezi **velmi dobře / dobře**.

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze, 26. 08. 2016